

Maltepe Asker Hastanesi¹

THE MALTEPE MILITARY HOSPITAL

İbrahim BAŞAĞAOĞLU*

*Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji AD, İSTANBUL

Özet

II.Sultan Mahmud devrinde Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi'nin önerisi ile 1242/1826 tarihinde yaptırılmıştır. "Asakir-i Mansure Hastanesi" adı ile de anılmış olan hastane, son dönemlerde askeri okul ve kışla olarak kullanılmıştır.

600 yatak kapasiteli olan hastane, 4 cepheli olup, orta yerinde büyük bir avlusu vardır.

1831'de İstanbul'da çıkan kolera salgınında tecrit yeri olarak kullanılmıştır.

Sultan II.Abdülhamid devrinde oldukça itibar kazanan hastane, İstanbul'un en büyük hastanesi karakterini kazanmıştır.

I.Cihan Savaşı'nda kısmen İntan Hastalıkları Hastanesi şeklinde hizmet veren hastane, İstanbul'un işgali döneminde bir süre daha açık kalmış, 1922'de lağvedilmiştir.

Bu yazımızda, hastanenin personeli, kadro ve maaşları, yatan hastalar, tedavi hizmetleri, hastanenin suyu, arabası, matbaası, eczanesi, denetimi ile Abdülmecit'in Hastaneyi ziyareti arşiv belgelerine dayanılarak anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Maltepe Asker Hastanesi, İstanbul

T Klin Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi 2003, 11:108-115

Summary

The Maltepe Military Hospital was established during the reign of Sultan Mahmud II upon the proposal of the Chief-physician, Mustafa Behçet Efendi. The hospital which was named as "Asakir-i Mansure Hastanesi" (the Military Hospital) was also used as a military school and barracks.

It is a 600-bed capacity hospital with four sides and a big courtyard in the middle.

The hospital was used as a quarantine site during the cholera breakout in Istanbul in 1831.

The hospital increased its level of quality during the reign of Sultan Abdulhamid II and became the biggest hospital of Istanbul.

It partially rendered service as an Infection Diseases Hospital during the World War I and even continued its activities for a while during the occupation of Istanbul but was dissolved in 1922.

In this article, the personnel of the hospital, the salaries, its patients, treatment services, the water supply, vehicles, printing house, pharmacy, the system of supervision and the visit of Sultan Abdülmecit are explained by taking the archive documents into consideration.

Key Words: Maltepe Military Hospital, Istanbul

T Klin J Med Ethics, Law and History 2003, 11:108-115

Hastahanenin Tarihi

II. Sultan Mahmud devrinde Başhekim Mustafa Behçet Efendinin önerisi ile 1242 / 1826 tarihinde yaptırılan (37,38,39,40,41) hastahane, bugün İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü ünitelerine hizmet vermektedir.

İstanbul surları dışında Bayrampaşa ilçesi, Orta mahalle, 11 pafta, 3720 sayılı parsel üzerinde bulunan ve "Asakir-i Mansure Hastahanesi" adı ile de anılmış olan hastahane son dönemlerde aske-

ri okul ve kışla olarak da kullanılmıştır. Bina dört cepheli olup, orta yerinde büyük bir avlusu vardır. Ön cephesi tek, diğer cepheleri ikişer katlıdır. Odaları ve koşulları geniş olup tavanları yüksektir. Kuruluşunda 600 yatak kapasitesine sahip olan hastahanenin daha sonraki yıllarda artan hasta sayısı nedeni ile 1000 yatağın üzerine çıktığını görmekteyiz (8,37).

Balkan harbinde olduğu gibi, I. Cihan Savaşı'nda da kısmen İntan Hastalıkları Hastahanesi şek-

linde hizmet veren hastahane, İstanbul'un işgali döneminde bir süre daha açık kalmış, 1922'de lağ-vedilmiştir.

1941-1950 yılları arasında Maltepe Askeri Lisesi olarak hizmet veren bina, Maltepe Askeri Lisesi'nin 1950 yılında Kuleli Askeri Lisesi ile birleştirilmesinden (36) sonra boşaltılmış, 21. 7. 1980 tarihinde Milli Savunma Bakanlığı tarafından Emniyet Müdürlüğüne tahsis edilmiştir (44).

Tayin Olan Personelin İsim, Kadro ve Maaşları

1251 (1835) tarihli bir arşiv belgesinde (5) 1251 Muharrem ayının birinden (29 Nisan 1835) sonuna kadar (28 Mayıs 1835) Maltepe Hastahanesinde görevli personel, Asakir-i Mansure'den gelen hastaların sayısı ve keyfiyeti, hastahaneye gelen ve taburcu olanlar, perhiz yapan ve yapmayan hastalar ile bir ay içinde vefat edenlerin sayısı verilmiştir. Bu belgeye göre:

Görevli Personel

Müdür, Tabib-i evvel, Cerrahbaşı, Tabib-i sani İmam, Katip ve Tabib-i salis
Muavin, Cerrah ve İspençiyar
Müvezzi ve su bekçi
Çamaşırıcı ve hademe-i müntahabe
Hizmetçi

Asakir-i Mansureden Gelen Hastalar

Kolağası (1 kişi), Yüzbaşılar (1), Başçavuş (4), Çavuşlar (8), Bölük Emni (2)
Onbaşılar (8), Neferat (736).
Karakol (20)
Alaya tecrid olunmayan (1)
Mütekaidin (4)

Bir ay zarfında gelen hasta sayısı : 362

Sıhhat bulup alayına iade edilen : 652

Ölenler : 57

Çorba ve ekmek yiyenler : 2460

Pilav ve söğüş yiyenler : 9754

şeklinde verilmektedir.

20 Ramazan 1246 (4 Mart 1831) tarihli bir arşiv belgesinde (19) Maltepe Hastahanesinde 150 kuruş aylık ile hastalar ağası bulunan Mustafa Efendi'nin bu görevdeki idaresizliği sebebiyle yerine Tophane-i Amire 'de Sınıfı Sani Şakirda 'nından Mehmet Satı Efendi'nin 300 kuruş aylık, bargiri için de arpa ve saman tayini verilmesinin yanı sıra hastahaneyi daima layıkıyla bakıp gözetmek, her gün hastahanedeki vazifelilerin mevcudiyeti hususunda ve hastaların ne kadarının yağlı veya yavan yiyecek verildiği konularındaki raporunu Bab-ı Seraskeriye 'ye göndererek hastaların sair hususlarının cümlesine dikkat eylemek üzere, Hastahane Müdürü ünvanıyla tayin olunmasına Seretibba Hazretleri tarafından karar verildiğini görmekteyiz.

25 Cemaziyelahir 1253 (26 Eylül 1837) tarihli bir belgede (20) Sivas ve Trablus taraflarından Maltepe Hastahanesine gelip Seretibba-ı Sultani tarafından muayene edilerek tekaüdüğe ayrılması uygun olan zabitan ve neferatın tekaüdüğe ayrılması hususunda gerekli işlemlerinin yapıldığını, tekaüdüğe ayrılacakların listesinin Serasker ve Nazır tarafından müştereken hazırlanarak Bab-ı Ali 'de Hekimbaşı'ya havale edildiğini, Hekimbaşı 'nın da muayene ve tahkikinden sonra gerçekten tekaüdüğe müstahak olup olmadığına karar verildiğini, bağlanacak tekaüd maaşının, tekaüde ayrılacak kişinin hal ve durumuna, aynı zamanda barış ya da savaşta cephede yaralanmasına göre miktarının değiştiğini görmekteyiz.

8 Muharrem 1257 (2 Mart 1841) tarihli bir belgede (21) Ser-tabib İslam Bey 'in inhası ile Silistre Redif Alayı Cerrahı Kamil Efendi'nin 300 kuruş maaş ile Maltepe Hastahanesi Cerrahlığına tayin edildiğini görmekteyiz.

22 Muharrem 1261 (31 Ocak 1845) tarihli bir belgede (22) Maltepe Hastahanesinde hastaların çok olması sebebiyle, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye 'den mahreç müderrisinden Neceddin Efendi ile Mehmet Efendi'nin tabib muavini olarak mezkür hastahaneye tayin edildiğini görmekteyiz.

3 Cemaziyelahir 1262 (29 Mayıs 1846) tarihli bir belgede (23) Mekteb-i Funun-ı Tıbbiye-i Şahane'den mezun olup doktorluk payesi alarak Topkapı, Maltepe, Toptaşı ve sair hastahanelere

memur kılınmış olan Ali Rıza, İsmail, Mustafa, Ömer, Ata ve Halit Efendiler ile Ligor isimli tabiplere Kolağalık rütbesi tevcihiyle beraber , 750 'şer kuruş maaşlarının Şubat ayının birinden itibaren ödenmesi hususunda Seretibba Efendi 'nin Seraskeriye ve Maliye Nezareti'yle yazıştığını görmekteyiz.

1 Zilhicce 1255 (5 Şubat 1840) tarihli bir belgede (24) Maltepe Hastanesi'nde 8 seneden beri aylık 255 kuruş maaşla imamlık hizmetinde bulunan Musa Efendi'nin az edilmesi üzerine mezkur şahsın 23 günlük alacağı olduğundan bahisle vermiş olduğu dilekçesine bu şahsın yevmiyeli olmayıp mahiyeli olduğundan isteğinin kabul edilmediğini görmekteyiz.

29 Zilhicce 1261 (29 Aralık 1845) tarihli bir belgede (25), 15 ay evvel doktor ünvanı, kolağalık rütbesi ve 750 kuruş maaşla Maltepe Hastanesi 'nde göreve başlayan Kostantin'in, tıp fenninde mahir, yabancı doktorlarla mükalemede bulunan, bilgili, ahlaklı, dürüst, ve bulunduğu yere uyum sağlayan bir kişi olması sebebiyle kendisine mükafat olarak Binbaşılık rütbesi ve 1125 kuruş maaş ile, Tarabya Hastanesi 'nden Topkapı Hastanesi 'ne tayin olunan Tabip İzzet Efendi 'nin yerine tayin edildiğini, Maltepe Hastanesi 'nde Tabiplerin çokluğu nedeniyle de Kostantin 'den boşalan kadroya yeni bir atamanın yapılmadığını görmekteyiz.

Osmanlı Hükümeti'nin arzusu üzerine, Türk Askeri Hastahaneleri'nin modernleştirilmesi ve yeniden organize edilmesi için Viyana 'dan Alman asıllı iki hekim, Dr. Lorenz Rigler ve Dr. Eder 'in İstanbul'a gönderildiğini, Lorenz Rigler'in 14 Ekim 1842'de İstanbul'a gelir gelmez Maltepe Askeri Hastanesi'nin idaresini üzerine aldığı ve bu hastahaneyi Viyana'da tahsil ettiği Joseph-Askeri Tıp Akademisi tarzında yeniden organize etmekle kalmayıp, Türk Hükümeti tarafından 1843'ten 1846 senesine kadar inşa ettirilen altı yeni Askeri Hastahanenin planlanması ve organizasyonunda da büyük rol oynadığını görmekteyiz (33,35,42,43). Ayrıca Osmanlı Ordusu 'nda görev alan yabancı hekimlerden Dr. Gabriel François 'in 31 Ağustos 1870 ve Dr. Coloman Farezay 'ın ise 10 Ekim 1870 'de Maltepe Askeri Hastanesi 'nde görev aldığı bilinmektedir (45).

Tedavi Hizmetleri

Takvim-i Vekayi 'nin 14 Cemaziyelahir 1247 (20 Kasım 1830) tarihinde basılan 3. sayısında Maltepe Asakir-i Mansure Hastahanesine Cemaziyelevvel ayı içinde 423 nefer hasta yatırılmış, bunlardan 366 'sı sağlığına kavuşup hastahane müdürü ve doktorlarının mühür ve imzalarıyla tasdik edilmiş tezkereleri ellerine verilerek taburcu edilmiş ve birliklerine gönderilmiştir. Gerek mezkur ay içerisinde ve gerekse 7-8 aydan beri hastahane tedavisi görmekte olan hastalardan yalnızca 23'ü vefat etmiştir.

19 Cemaziyelevvel 1250 (23 Eylül 1834) tarihli arşiv belgesinde (6) Asakir-i Mansureden Maltepe Hastanesine gelen hastaların, hastalıkları sirayet edebileceği düşünülerek hastahane içerisine alınmayıp dışarıda bakılması lazım geldiğinden mezkur hastaların barındırılması için 5 adet çadır ile çamaşırların yıkanması ve çorbalarının pişirilmesi için iki adet büyük kazanın Mühimmat-ı Harbiye anbarından istendiği; Yine 1 Cemaziyelevvel 1250 (5 Eylül 1834) tarihli diğer bir arşiv belgesinde Yedikule Selhhanesinde ortaya çıkan salgın hastalığın sirayetinin önlenmesi husunda gerekli tedbirler alınarak çalışan işçilerin birkaç ay müddetle selhane dışında çalışmalarının uygun görüldüğü ve çalışanlar için gerekli çadır vs. malzemenin verildiğini görmekteyiz.

8 Safer 1253 (14 Mayıs 1837) tarihli arşiv belgesinde (9) 1252 senesi Zilhicce ayının başından sonuna kadar (9 Mart 1837-6 Nisan 1837) Maltepe ve Sakızağacı hastanelerinde vefat eden Asakir-i Mansure 'den 62 zabitan ve neferatın hastahane müdürleri tarafından karşılanan cenaze masrafları olarak 1863 kuruştan, vefat edenlerin üzerinden çıkan 509 kuruş düşürüldükten sonra geri kalan 1394 kuruşun Mansure hazinesinden verilmesi belirtilmiştir. Belgede, vefat edenlerin adı, memleketleri, üzerilerinden çıkan para miktarları ve her bir cenaze için 27 kuruş sarfedildiğini görmekteyiz.

29 Rebiyülahir 1253 (2 Ağustos 1837) tarihli arşiv belgesinde (10) 1253 senesi Rebiyülevvel ayı içerisinde Maltepe ve Sakızağacı Hastahanelerinde vefat eden 59 zabitan ve neferatın (Maltepe

Hastahanesinde 56, Sakızağacı Hastahanesinde 3) cenaze masrafları olarak 1593 kuruştan vefat edenlerin üzerilerinden çıkan 999.5 kuruş düşürüldükten sonra geri kalan 593.5 kuruşun Mansure hazinesinden verilmesi belirtilmiştir. Bu belgede de vefat edenlerin adı, memleketleri, üzerilerinden çıkan para miktarları ve her bir cenaze için 27 kuruş sarfedildiğini görmekteyiz.

Alınan Erzak ve Malzemeler

12 Safer 1251 (9 Haziran 1835) tarihli bir belgede (3) Maltepe Hastanesinde bulunan hastalar, yaralılar, mütekaidin, memurlar ve hademeler için 1251 senesi Muharrem ayının başından sonuna kadar bir aylık sürede sarfedilen zahire ve eşyanın cinsi ve miktarı aşağıdaki şekilde verilmiştir:

<u>Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Pirinç (Erz)	2080 Kıyye*
Sade yağ	260 "
Nohut	425 "
Soğan	420 "
Tuz	315 "
Zeytinyağı	250 "
(Revgan-ı zeyd)	
Sabun	145 "
Mum	50 "
Koyun eti	3117 "
(Lahm-ı ganem)	
Francala	5600 "
Ekmek (Nan-ı aziz)	6900 adet
Kömür	7500 Kıyye
Odun çeki	175 adet

* Kıyye : Okka, 400 dirhem

Değişik tarihli arşiv belgelerinde yine Maltepe hastanesinde bulunan hastalar, yaralılar, mütekaidin, memurlar ve hademeler için onar günlük sürede sarfedilen zahire ve eşyanın cinsi ve miktarları verilmiştir. Bu belgelerde de aynı cins malzeme yer almakta fakat miktarları değişmektedir. Bu arşiv belgeleri şunlardır:

B.O.A. Cevdet Sıhhiye. 362 nolu ve 18 Zilka-
de 1252 tarihli belge.

B.O.A. Cevdet Sıhhiye. 701 nolu ve 5 Muharrem 1253 tarihli belge.

B.O.A. Cevdet Sıhhiye. 16 nolu ve 11 Rebiyülevvel 1253 tarihli belge.

B.O.A. Cevdet Sıhhiye. 1012 nolu ve 6 Recep 1254 tarihli belge.

Malzeme

14 Şevval 1246 (28 Mart 1831) tarihli arşiv belgesinde (13) Maltepe Hastahanesinde bulunan Asakir-i Mansure hastaları için kullanılan malzemenin eskimiş olmasından dolayı Seretibba-ı Sultan-i Hazretleri tarafından istenen malzemenin cinsi ve miktarları aşağıdaki şekilde verilmiştir:

<u>Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Gömlek	1000 adet
Pamukbezinden don	1000 "
Pamukbezinden gömlek	1000 "
Yorgan çarşafı	1000 "
Yatak çarşafı	1000 "
Minder kılıfı	500 "
Hasta abası	1000 "
Baş yastığı	1000 "
Gelibolu bezinden entari	1000 "
Astar	1000 zira*

*Zira : Dirsekle orta parmağın ucu arasındaki uzaklığa denk bir uzunluk ölçüsü; yaklaşık 75-90 cm. 'lik uzunluk. (Dictionnaire Larousse - Ansiklopedik Sözlük, Cilt : 6, Milliyet Gazetecilik A.Ş. , 1994 İstanbul, s. 2493)

12 Rebiyülevvel 1246 (31 Ağustos 1830) tarihli diğer bir belgede de (14) Maltepe ve Beyoğlu Hastahanelerine verilmek üzere yatak kılıfı, yatak çarşafı, yorgan çarşafı, baş yastığı, hasta entarisi, gömlek, astar 500'er adet, bot (1500 çift), Yanbolu kesesi (100 adet) istendiğini görmekteyiz.

29 Rebiyülevvel 1246 (15), 1 Şaban 1246 (16) ve 5 Safer 1251 (17) tarihli belgelerde de Asakir-i Mansure Hastahanesine tekaüd olmak üzere gelen Asakir-i Mansureye ve yatan hastalara gerekli olan malzemenin verildiğini görmekteyiz.

4 Rabiülahir 1257 (26 Mayıs 1841) tarihli bir arşiv belgesinde (18) Maltepe Hastahanesinde

bulunan yaralılar için sargı bezi ve hastalardan kan alırken kullanılan astara ihtiyaç duyulduğundan hastahane Cerrahbaşısı, Hastahane Müdürü ve Tabib-i evvel marifetiyle eczane anbarından 1000 zira astar talep edilmiş, ancak bu miktarın fazla görülerek şu an lüzumu kadar verilmesi gerektiği ve bundan böyle de hastahanenin aylık astar ihtiyacının tespit edilerek her ay bu ihtiyaç kadar astar istenmesinin uygun olacağı belirtilmiştir.

Hastahane Arabası

Alay Emni Kadri Bey 'in 15 Şaban 1261 (18 Ağustos 1845) tarihli yazılarında Rami Kışlası 'nda bulunan piyade 3., 4., 5. Alayın subay ve erlerinden hasta olanlarının Maltepe Asker Hastahanesi'ne nakli için kullanılan iki arabadan birisinin tamir edilmesini diğerinin ise yeni bir araba ile değiştirilmesini ve bu yeni araba için 5 adet bargir ile 9 kalem koşum malzemesinin Tophaneyi Amire 'den verilmesini istemiş fakat bu 5 adet bargir isteğinin uygun olmadığından yerine getirilemediği diğer isteklerin yerine getirildiğini görmekteyiz (1).

Hastahanenin Suyu

29 Şevval 1251 (17 Şubat 1836) tarihli belgeye (2) göre Maltepe Hastahanesi ile Davutpaşa ve Rami Kışlalarının kullandığı suyun kaynağı bir saatlik mesafeden daha uzak bir yerde bulunmaktadır. Gerek su kaynağının ve gerekse su yolunun ayakaltı mahallerde bulunması nedeniyle suyolcuları* tarafından bu bölgelerin gece ve gündüz sürekli olarak kontrol edilmesi gerektiği, aksi takdirde su yolunun bozularak kışla ve hastahanenin su konusunda sıkıntıya düşeceklerinden söz edilmektedir. Böyle bir durumla karşılaşmamak için yeterli olmayan iki nefer suyolcu hizmetine bir nefer daha

ilave edilerek bu hizmetin daha mükemmel bir şekilde yerine getirilmesi düşünülmüş, ayrıca usta suyolcuya ödenmekte olan 80 kuruşun 140 kuruşa, yardımcısına verilmekte olan 40 kuruşun 80 kuruşa yükseltildiğini görmekteyiz.

Hastahane Matbaası

Maltepe Askeri Hastahanesi 'nde bir matbaanın olduğunu "**Tuhfet üt Tıp**" adlı bir süreli yayının 1867 Aralık ayında neşrine başladığını ve 15 günde bir yayımlandığını görmekteyiz (34).

Sultan Abdülaziz döneminde çıkmaya başlayan bu derginin fiyatı 60 para olup, satılan yerlerin listesi aşağıdaki şekilde verilmiştir:

Balık pazarında Mısır çarşısı haricinde attar Hurşit efendinin dükkanında,

Eyüp'te Tabakhane Caddesi 'nde Tuhefci Ata efendinin dükkanında,

Üsküdar'da Yeni Camii karşısında yazıcı Osman efendinin dükkanında,

Okçular başında kıraathanede,

Sultan Beyazıd 'ta mücellid Hüseyin efendinin dükkanında,

Çırçır Dört Yol'da tütüncü dükkanında.

Sultan Abdülmecit 'in Hastahaneyi Ziyareti

Takvim-i Vekayi'nin 14 Muharrem 1260 (4 Şubat 1844) tarihinde yayınlanan 265 sayılı nüshasına göre Sultan Abdülmecit 19 Ocak pazar günü Maltepe Hastahanesine gelerek hastahanenin koşullarını gezmiş, hasta yataklarına, hastaların tedavi ve istirahat durumlarına göz atmış, hastahanenin genel durumu hakkında bilgi almış, hastaların tedavi , yiyecek ve içeceklerinin düzenli bir şekilde sağlandığını, memurların hizmetlerini mükemmel ve kusursuz bir şekilde yaptıklarını ve

*SUYOLCU: Su yollarıyla "Maslak"ların tamiri ve suların şehrin muhtelif yerlerinde ve evlerdeki çeşmelerde muntazaman akması işleriyle meşgul olanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Terkos 'un tesisinden evvel şehrin bendler vasıtasıyla temin olunan akar suları alınıp satılır ve tapu ile tasarruf olunurdu.

"Sanat Ansiklopedisi "nde (Suyolcu Maddesi) şu tafsilat verilmektedir: " Bunların maaşları Su İdaresi tarafından verildiği gibi kendi muntkalarında bentlerden su gelen evler ve hamamlardan da aylık ve tamir bedelleri alırlardı. Muhtelif semtlerde koşulları vardı ve daimi surette burada yatar ve nöbet beklerlerdi. Lüzum görüldüğü vakit oraya müracaat edilir ve bir suyolcu gelerek tamiraty yapardı."

İstanbul'da sular 831 numaralı kanunla Belediyeye devredildikten ve Terkos İdaresiyle birleştirildikten sonra vaziyet değişmiş ve " Suyolcu" tabiri de bu suretle tarihe karışmıştır.

(Mehmet Zeki PAKALIN, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt : 3, Milli Eğitim Basımevi - İstanbul, 1972, s. 286)

hastaların durumlarının çok iyi olduğunu görmüş, hastalara şefkatle yaklaşarak iltifatlarla bulunmuş ve onlara moral vermiştir. Daha sonra Rami ve Davutpaşa kışlalarını da ziyaret ederek burada mevcut bulunan askerlere de iltifatlarla bulunarak memnun bir şekilde ayrılmıştır.

Hastahanenin Denetimi

11 Rebiyülevvel 1254 (4 Haziran 1838) tarihli bir belgede (4) Serasker paşa hazretlerinin Bab-ı Aliye sunduğu bir raporda Maltepe hastahanesinde çalışmakta olan etibbanın fenn-i tababette bilgi ve becerilerinin yetersiz olması sebebiyle hastalara layıkıyla bakılmadığından söz ederek hastaların gerektiği şekilde rahatının ve bakımının sağlanması için işinin ehli ve tecrübe sahibi etibba ile gayretli ve sebatkar memurlar tayini hususunda Seretibba hazretleriyle Maltepe Hastahanesi Başhekimisi Ansalti tarafından tertip olunan hekim, cerrah ve sair görevlilerin sayısı ve maaşlarının ne kadar olduğunu gösterir bir kıta defter takdim kılınıp gereğinin yapılmasının istendiğini görmekteyiz. Bu belgeye göre Maltepe Hastahanesinde görev yapan eski kadronun yerine 70 kişilik yeni kadro alınmış ve bu kadroların hastahane içindeki dağılımının hastaların az veya çokluğuna göre tanzim edilmesi istenmiştir.

28 Cemaziyelahir 1251 (22 Ekim 1835) tarihli bir belgeye (8) göre Maltepe Hastahanesinde değişik Alaylardan gelen 1104 hasta zabitan ve neferatın bulunduğu, hastahanenin yapılan denetimi sonucunda koşullarının noksansız görüldüğü, hastaların hal ve hatırları sual edildiği, her bir hastanın başuçlarında illetlerini mübeyyin yaftalar (tabela müşahade kağıdı) konulduğu, illetlerine uygun ilaçlar hazırlandığı ve görevliler eliyle bunlara verildiği ve yine hastaların ayaklarının her gün sıcak su ile yıkandığı, hizmetçilerin hastalara hüsn-i muamelede buldukları, hizmetlerinde mükim oldukları, hasta yataklarının zaman zaman altları üstlerine değiştirildikleri ve hastalara giydirilen elbiselerin temiz ve pak olduğu, yiyecek ve içeceklerin perhiz ve gayri perhizde olanlara güzelce taksim edildiği, istirahatlerinin her veçhile yerli yerinde olduğu hazırlanan raporda belirtilmiştir.

Ecza

11 Recep 1249 (24 Kasım 1833) tarihli belgede (26) Maltepe ve Mühimmat-ı Harbiye hastaneleriyle Bab-ı Hazret-i Seraskeri 'de ve Mühimmat-ı Harbiye tarafında olan Mirliva ve Alay 'lara 1249 senesi Cemaziyelevvel ayının birinden sonuna kadar bir aylık süre içerisinde İspençiyar Françesko , Yorgaki ve Dimitri 'nin vermiş oldukları ecza-yı tıbbiyenin bedeli olan 19.459 kuruşun kendilerine ödendiğini görmekteyiz.

21 Cemaziyelevvel 1250 (25 Eylül 1834) tarihli belgede (27) Maltepe, Tophane-i Amire ve Mühimmat-ı Harbiye Hastaneleriyle Hayrettin Paşa ve Necip Paşa Liva'larında bulunan Alay 'lara 1250 senesi Cemaziyelevvel ayının birinden sonuna kadar bir aylık süre içerisinde ispençiyar Françesko, Petaraki, Yorgaki ve Dimitri'den alınan ecza-yı tıbbiyenin bedeli olan 17.693.5 kuruşun verildiğini yine aynı belgede İspençiyar Françesko tarafından zikredilen tarihte Maltepe Hastanesi 'ne verilen 50 çeşit ecza-yı tıbbiyenin cinsi, miktarı ve bedelinin gösterildiğini Françesko 'ya ödenen paranın ise 5.433 kuruş olduğunu görmekteyiz.

25 Rebiyülahir 1251 (20 Ağustos 1835) tarihli bir belgede (28) Maltepe Hastanesi'nde bulunan Asakir-i Mansure hastaları ve Asakir-i Mansure Alaylarına sarf edilmek üzere lüzumlu olan 146 çeşit eczanın verildiğini görmekteyiz. Belgede, verilen eczanın miktarı ve latince karşılıklarında bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Kına kına	: 30 kıyye
Mercan	: 100 dirhem
Dövülmüş keten tohumu	: 80 kıyye
Hatmi çiçeği	: 3 kıyye
Gül yaprağı	: 1kıyye
Gelincik çiçeği :	3 kyye
Çam sakızı	: 5 kıyye
Demir tozu	: 1 kıyye
Kudret helvası	: 30 kıyye
Kavun çekirdeği	: 2 kıyye
Sinameki	: 25 kıyye
Tiryak	: 2 kıyye
Kireç kaymağı	: 1 kıyye
Ada çayı	: 3 kıyye

4 Zilhicce 1251 (22 Mart 1836) tarihli arşiv belgesinde (29) İşkodra Muhavazası 'nda bulunan İskender Paşa Liva 'sı 1. ve 2. Alay 'larının ecza-yı tıbbiyelerinin bir aylık ihtiyaca kafi gelemeyeceğinden söz edilerek mezkur Alaylar için gerekli olan eczanın Asakir-i Muntazama-ı Hazret-i Şahane eczanesinden verilerek mürekkebatının da Maltepe Hastanesi 'nde imal edilerek gönderilmesinin istendiğini görmekteyiz. Bu belgede Asakir-i Muntazama-ı Hazret-i Şahane eczanesinden verilen 80 müfret eczanın listesi ile Maltepe Hastanesi 'nde imal ve tanzim edilen 95 ecza-yı mürekkebenin listesi ve miktarları ayrı ayrı verilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Müfret ecza

Kudret helvası	: 5 kıyye
Afyon	: 100 dirhem
Gühercile	: 1 kıyye
Badem yağı	: 2 "
Kına kına çiçeği	: 100 dirhem
Ebegümece çiçeği	: 5 kıyye
Demirhindi	: 4 "

Ecza-yı mürekkebe

Sirke ruhu	: 6 kıyye
Ada soğanı sirkesi	: 2 "
Papatya çiçeği	: 16 "
Ada soğanı yağı	: 3 "
Kına Kına kabuğu	: 2 "
Cehennem taşı	: 5 dirhem
Nişadır	: 100 "

21 Cemaziyelevvel 1252 (3 Eylül 1836) tarihli bir belgede (30) Manastır'a gidecek olan İsmet Paşa Liva'sının 2. Alayı'nda görevli bulunan hekim, cerrah ve eczacı için gerekli olan 152 çeşit eczacı-yı tıbbiye ve malzemenin eczane anbarına verilerek terkiyatının Maltepe Hastanesi 'nde imal ve tanzim edildiğini görmekteyiz.

Belgede yer alan ecza ve malzemenin bazıları'nın cinsi ve miktarı şöyledir:

Neşter	: 10 adet
Kan şişesi	: 10 "
Kasık bağı	: 10 "
Zaferan	: 30 dirhem

İhlamur çiçeği	: 10 kıyye
Papatya	: 3 "
Kudret helvası	: 4 "
Kına kına kabuğu	: 2 "
Kurşun tozu	: 10 dirhem
Gül suyu	: 2 kıyye
Nişadır ruhu	: 1 "
Afyon ruhu	: 1/2 "
Şarap ruhu	: 2 "
Cehennem taşı	: 15 dirhem
Anason tohumu	: 100 "
Keten tohumu	: 10 kıyye
Uyuz merhemi	: 10 "
Sarımsak macunu	: 3 "
Badem yağı	: 2 "
Hint yağı	: 2 "
Nane yağı	: 25 dirhem

10 Muharrem 1251 (8 Mayıs 1835) tarihli bir belgede (31) 1250 senesi Zilkade ayının birinden Zilhicce ayının sonuna kadar iki aylık süre içerisinde Maltepe Hastanesi 'nde mevcut asker hastalar ile Rami Kışlası'nda bulunan 20. Alay, Davutpaşa Kışlası'ndaki 1. Alay ve Mühimmat-ı Harbiye 'de olan Hayreddin Paşa Hazretleri 3. Alayı asker hastaları için İspençiyar Franşesko 'dan alınan edviye bedelinin 14.622.5 kuruş olduğunu görmekteyiz.

5 Safer 1253 (11 Mayıs 1837) tarihli bir belgede (32), İstanbul 'da bulunan hastahaneler ile taşraya görevli olarak giden Asakir-i Mansure Pi-yade ve Süvari Alayları için gerekli olan Ecza-yı Tıbbiyenin cins ve miktarlarını belirten mühürlü ve imzalı defterlerin, Maltepe Hastanesi 'ne Müdür ve Hekimbaşı tayin olunan Ahmet Efendi'ye bir yazı ile havale edilmesi gerektiğini ve Ahmet Efendi 'nin tetkiki sonucu istenilen ilaçların müfredatının eczane müdürü tarafından, mürekkebatının da Maltepe Hastanesi 'nde hazırlanarak verileceği belirtilmektedir. Ayrıca aynı belgeye göre İstanbul'da bulunan hastahaneler ile taşrada görevli olan Asakir-i Mansure Alaylarına verilecek ilaçların mevsimine ve hastaların miktarına göre her ay ya da üç ayda bir kere ihtiyacı oranında istenerek lüzumundan fazla ilaç harcanmaması için tedbir alındığını görmekteyiz.

KAYNAKLAR

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (B.O.A.), Cevdet Sıhhiye, Belge no : 646.
2. B.O.A., Cevdet Askeriye, Belge no : 19535.
3. B.O.A., Cevdet Sıhhiye, Belge no : 480.
4. B.O.A., Cevdet Sıhhiye, Belge no : 745.
5. B.O.A., Cevdet Sıhhiye, Belge no : 482.
6. " , " , Belge no : 406.
7. " , " , Belge no : 406.
8. " , " , Belge no : 319.
9. " , " , Belge no : 418.
10. " , " , Belge no : 564.
11. B.O.A., Cevdet Askeriye, Belge no: 10874.
12. B.O.A., Cevdet Sıhhiye, Belge no : 769.
13. " , " , Belge no : 72.
14. " , " , Belge no : 72.
15. " , " , Belge no : 72.
16. " , " , Belge no : 72.
17. " , " , Belge no : 432.
18. " , " , Belge no : 1270.
19. " , " , Belge no : 475.
20. " , " , Belge no : 1421.
21. " , " , Belge no : 638.
22. " , " , Belge no : 1450.
23. " , " , Belge no : 1077.
24. " , " , Belge no : 830.
25. " , " , Belge no : 492.
26. " , " , Belge no : 686.
27. " , " , Belge no : 141.
29. " , " , Belge no : 951.
30. " , " , Belge no : 370.
31. " , " , Belge no : 899.
32. " , " , Belge no : 419.
33. Ganzinger Kurt. "Avusturya ve Türk Farmakopöleri Gözönünde Tutularak Her İki Ülke Arasındaki Eczacılık Alanındaki İlişkiler". Türk-Avusturya Tıbbi İlişkileri Simpozyum Bildirileri. 28 ve 29 Nisan 1986, İstanbul. Yayınlayan : Arslan Terzioğlu, İstanbul – 1987; 133-119.
34. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fak. Tıp Tarihi ve Deontoloji Kütüphanesi, TUH - 618.
35. Kernbauer, Alois: "Lorenz Rigler, İstanbul ve "Tıp Coğrafyası". Türk - Avusturya Tıbbi İlişkileri Simpozyum

- Bildirileri. 28 ve 29 Nisan 1986, İstanbul. Yayınlayan: Arslan Terzioğlu, İstanbul – 1987; 133-42.
36. Kurtcepe İ, Feridun Yıldız. Kuleli Askeri Lisesi Tarihi . Kuleli Matbaası , İst. – 1985.
37. Özbay K. Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri, Cilt: 3, Yörük Basımevi İstanbul – 1981; 109-20.
38. Şehsuvaroğlu BN. "Fatih Devrinden (1453) Bugüne Kadar İstanbul 'da Açılan Resmî (Sivil ve Askerî) Hastaneler". İstanbul'da 500 Yıllık Sağlık Hayatımız. Kader Matbaası, İstanbul – 1953; 63-6.
39. Şehsuvaroğlu BN. "Osmanlı Hastahaneleri". Hekim ve İlaç, Cilt: 3, Sayı: 1, Ocak – 1963; 8-10.
40. Şehsuvaroğlu BN. "İstanbul Askerî Hastahaneleri". İstanbul İl Yıllığı - 1967, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul – 1969; 445-6.
41. Şehsuvaroğlu BN, Demirhan AE. Türk Tıp Tarihi , Taş Kitapçılık - Yayıncılık Ltd. Şti., Bursa – 1984; 132-6.
42. Terzioğlu A. "XIX. Yüzyılda ve XX. Yüzyılbaşında Tesis Edilen Osmanlı Hastahanelerinde Alman Tesirleri". Türk - Alman Tıbbi İlişkileri Simpozyum Bildirileri. 18 ve 19 Ekim 1976, İstanbul. Yayınlayan: Arslan Terzioğlu, İstanbul – 1981; 25-53.
43. Tezioğlu A. "Başlangıcından Bugüne Kadar Türk - Avusturya Tıbbi İlişkilerine Kısa Bir Bakış". Türk-Avusturya Tıbbi İlişkileri Simpozyum Bildirileri . 28 ve 29 Nisan 1986 , İstanbul. Yayınlayan : Arslan Terzioğlu, İstanbul – 1987; 11-33.
44. T.C. İstanbul İli Emniyet ve Merkez Komutanlığı 'nın 7 Nisan 1981 tarih ve 427 sayılı yazısı.
45. Uzel İ. "19. Yüzyılda Osmanlı Ordusunda Görev Alan Avusturyalı Hekimlerle İlgili Bir Belge". Türk-Avusturya Tıbbi İlişkileri Simpozyum Bildirileri. 28 ve 29 Nisan 1986, İstanbul . Yayınlayan : Arslan Terzioğlu, İstanbul – 1987; 166-91.

Geliş Tarihi: 12.06.2002

Yazışma Adresi: Dr.İbrahim BAŞAĞAOĞLU
İstanbul Üniv. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
Deontoloji AD, İSTANBUL

¹18-20 Eylül 1996 tarihinde IV.Türk.Tıp Tarihi Kongresinde Sözel Bildiri olarak sunulmuştur.

Not: Osmanlı arşiv belgelerini okuyarak çalışmama yardımcı olan sayın Cevriye Artuk'a teşekkürü bir borç bilirim.